

Menstruasjonstabu og skam i lys av religiøs isolasjonstradisjon i Nepal

Oda Karoline Foldøy

Denne artikkelen undersøker tabuer knyttet til menstruasjon i lys av en hinduistisk menstruasjonstradisjon kalt *chaupadi* som utøves i vestre og midtre deler av Nepal.¹ Gjennom appliseringen av Jeanette Skys feministiske religionshistoriske teoriperspektiv, settes tradisjonen i relasjon til patriarkalske maktstrukturer og en tese om at den religiøse opplevelsen er kjønnet og konstruert gjennom mannens nedtegnelser av religiøse skrifter og påbud.² Hensikten med denne undersøkelsen er å identifisere både kvinnens og mannens holdninger og beretninger vedrørende menstruasjonstradisjonen i *chaupadi*-utøvende samfunn, basert på intervjuer og spørreundersøkelser utført i disse områdene i Nepal av FN og Action Works Nepal.³ Skys

¹ "Field Bulletin, Chaupadi In The Far-West", United Nations, Resident and Humanitarian Coordinator's Office, Nepal, no. 01, 2011, s. 1-5. (Heretter United Nations).

² Sky, Jeanette, *Genus och Religion*, Natur & Kultur, Stockholm, 2009.

³ United Nations, 2011, s. 1-5; og "Research report on 'Miteri Gau-Let's Live Together Campaign' to initiate Chhaupadi Free Community in Jumla and

perspektiv utfordres med Nicki Dunnivant og Toni-Ann Roberts kontraargument om menstruasjonsisolasjon som en form for integritetshevdende og solidaritetsfremmende praktikk blant de utøvende kvinnene.⁴ Mine resultater viser at *chaupadi*-tradisjonens vilkår snarere dreier seg om en form for patriarkalsk underkastelse som Skys tese fremhever, enn å være en integritetsstyrkende opplevelse for de utøvende kvinnene. Kvinnene utsettes for en gjennomgående diskriminering, ekskludering og stigmatisering under menstruasjonsperioden.

Jeg vil gjennom denne artikkelen forsøke å belyse hva det er som gjør at en naturlig kroppslig prosess som rundt halvparten av jordens befolkning gjennomgår hver måned i fruktbar alder er en kontroversiell og tabubelagt foreteelse, og hvordan både kvinnene og mennene som inngår i menstruasjonstradisjonens kultur og dets levereregler opplever dette. Primærmaterialet jeg har benyttet for dette består av en FN-feltrapport fra 2011⁵, og en undersøkende rapport vedrørende implementeringen av en anti-*chaupadi* kampanje fra Action Works Nepal, en grasrotorganisasjon som operer i Nepal.⁶

Jeg har gjennom en kvalitativ inneholdsanalyse delt tekstmaterialet opp i mindre deler, dekonstruert tekstens innhold og undersøkt tematikken bak tekstens formidling.⁷ Menstruasjonstradisjonen behandles her gjennom et feministisk, genuserorientert og patriarkalsk religiøst maktstrukturerende perspektiv presentert av Sky⁸ i samtale med Dunnivant og Roberts

Kalikot districts of Karnali, Nepal”, Action Works Nepal, 2012, s. 1-22.
(Heretter Action Works Nepal).

⁴ Dunnivant, Nicki & Roberts, Tomi-Ann, ”Restriction and Renewal, Pollution and Power, Constraint and Community: The Paradoxes of Religious Women’s Experiences of Menstruation”, *Sex Roles*, vol. 68 no. 1/2, 2013, s. 121-131.

⁵ United Nations, 2011, s. 1-5.

⁶ Action Works Nepal, 2012, s. 1-22.

⁷ Bengtsson, Mariette, ”How to Plan and Perform a Qualitative Study Using Content Analysis”, *NursingPlus Open*, vol. 2, 2016, s. 8-14.

⁸ Sky, 2009.

feministiske, psykologiske og sosiologiske teoriperspektiv rundt menstruasjon som diskuterer et ambivalent forholdningssett når det gjelder normer og holdninger rundt kvinnens rolle i et religiøst perspektiv rundt menstruasjon. Forfatterne hevder at kvinnens kropp og hennes kapasitet og prosess rundt reprodusering både er noe hun blir opphøyet for og noe hun blir demonisert for; på den ene siden skissert som den ”hellige moderen” som skal bære frem nytt liv til jorden, samtidig som hennes blødninger skisseres som ”urent” og ”farlig”.⁹

Menstruasjonstabuets røtter og blodets symbolske kvaliteter

A taboo is a strong social prohibition or ban relating to any area of human activity or social custom that is sacred and forbidden, based on moral judgement and sometimes even religious beliefs.¹⁰

Slik beskriver Kaundal og Thakur tabubegrepets innebyrd i relasjon til menstruasjonstabet, som operer på disse premissene og kategoriseres av forfatterne som et universelt sosialt tabu. De påpeker at menstruasjonsprosessen kan oppfattes som truende i mangel på biologisk forståelse av den returnerende blødningen, da den ikke forårsakes av en skade eller kommer fra et sår. Videre kan den fort tilegnes overnaturlige krefter ved at den følger månens syklus, opphører ved graviditet og forekommer kun blant kvinner.¹¹ I denne redselen oppstår tabuet knyttet til menstruasjon, som en mekanikk for å ha kontroll på den ”ukontrollerbare” unntakstilstanden.¹²

⁹ Dunnavant & Roberts, 2013, s.121-131.

¹⁰ Kaundal, Manju & Thakur, Bhopesh, ”A Dialogue on Menstrual Taboo”, *Indian Journal of Community Health*, vol. 26, no. 2, 2014, s. 192.

¹¹ Kaundal, & Thakur, 2014, s. 192-195.

¹² Buckley, Thomas & Gottlieb, Alma (red.), *Blood Magic: The Anthropology of Menstruation*, University of California Press, Berkeley, 1988, s. 25-26.

Blod i seg selv har ulik verdi og tilskrivelse om kilden kommer fra en mann eller en kvinne i følge hinduistisk tankegang – og ulik tilskrivelse i relasjon til ulike religiøse tekster. Blodet er et av de viktigste elementene i både mannen og kvinnen, som selve essensen av ”den jordiske kroppen”.¹³ Mannen produserer blod når han dør; kvinnen produserer blod når hun skaper.¹⁴ Samtidig hevder Doinger at i vedisk tradisjon rangeres mannens reproduserende kvaliteter høyere enn kvinnens ved at sædcellene ansees mer kraftfulle og verdifulle enn kvinnens blod fra livmoren, som forbilledliggjøres gjennom kvinnen som en ”åker” som mannens frø kan vokse i.¹⁵

Begrepene for menstruasjon i de vediske tekstene – *rajas* og *puspa* – som bygger på begrepene ”lidenskap” og ”bløst”¹⁶, billedgjør kompleksiteten og dualiteten i verdiladningen knyttet til menstruasjonens symbolikk og betydning. Den religiøse polariteten mellom kategoriseringen av ”renhet” og ”urenhet” plasserer kvinnen som uren i forbindelse med sin menstruasjon¹⁷, som også er perioden kvinnene i *chaupadi*-tradisjonen isoleres.¹⁸

I følge Malinar er disse begrepene og forestillingene også sammenkoblet til kastesystemet og en ide om at jo høyere en er plassert i det hierarkiske kastesystemet, jo ”renere” er en.¹⁹ Dette er også bestanddeler i kastesystemets sosiale hierarkisering i det nepalske samfunnet jeg undersøker. Begrepet ”chhue” i ”chaupadi” betyr ”untouchable” – som også er knyttet til begrepet ”kasteløs”.²⁰

¹³ Doniger, Wendy, *Sexual Metaphors and Animal Symbols in Indian Mythology*, 1. Indian ed., Motilal Banarsidass, Delhi, 1981, s. 19.

¹⁴ Doinger, 1981, s. 40.

¹⁵ Doinger, 1981, s.29.

¹⁶ Doinger, 1981, s. 34.

¹⁷ Sharma, Arvind (red.), *Women in World Religions*, State Univ. of New York Press, Albany, 1987, s. 65.

¹⁸ United Nations, 2011, s. 2.

¹⁹ Malinar, Angelika et al., ”Purity and Impurity”, Brill’s Encyclopedia of Hinduism, Koninklijke Brill NV, Leiden, 2012.

²⁰ Action Works Nepal, 2012, s. 11.

Den kjønnsbetingende religiøse opplevelsen

Gjennom undersøkelsen av *chaupadi*-tradisjonen og feltrapportenes beretninger skisseres det opp en struktur som hviler på kvinnens oppofringspremiss, der kvinnen innordner seg etter et gitt levesett i forhold til hennes menstruasjon.²¹ I følge rapporten fra Action Works oppgav 80% av respondentene at de ikke har lov til å besøke tempel, og 77% oppgav at de ikke kan gå inn i et bønnerom under sin menstruasjon.²² Utover dette er bevegelsesfriheten svært begrenset, restriksjoner gjelder også tilgang til kjøkken og offentlige rom,²³ da den menstruerende skal isoleres fra sin omverden. Dette er et resonnement jeg kommer tilbake til.

Kvinnens livsløp er beskrevet gjennom læren om livsstadiene i den brahmanske tradisjonen innen hinduismen, som formulerer et spesifikt livssystem bestående av plikter og rettigheter for kvinnen som skiller seg fra mannens, kalt "stridharma". De tre livsstadiene består av rollene som jente, hustru og enke.²⁴ Med andre ord defineres kvinnens rolle utifra mannens, og ekteskapet ansees som kvinnens viktigste livsstadium, særlig i ekteskap der kvinnen også er mor. Denne rollen ansees som en nødvendig transformasjon og binding av "shakti"-energien som alle kvinner besitter, som er nødvendig for skapelsen og beskyttelsen av nytt liv. Denne energien skal utspille seg og holdes under kontroll i ekteskapets rammer i møte med mannens passive energi "purusha"; hvis ikke kan kraften bli destruktiv og kaotisk.²⁵ Denne formen for kontroll over kvinnen kommer tydelig frem gjennom *chaupadi*, der hennes reproduserende egenskaper skaper en særstilling og underdanighet opprettholdt gjennom forestillinger av gudommelige vrede.

²¹ United Nations, 2011, s. 1-3.

²² Action Works Nepal, 2012, s. 7.

²³ Action Works Nepal, 2012, s. 7.

²⁴ Jacobsen, Knut A., *Hinduismen: historia, tradition, mangfold*, Natur och kultur, Stockholm, 2004, s. 297.

²⁵ Sky, 2009, s. 191-192.

Sky hevder at mennesket alltid kommer til å skape seg en verdighet og virkelighet, uansett hvilken undertrykkende og diskriminerende system det befinner seg i.²⁶ Dette er en overlevelsesstrategi og normaliseringsprosess som kan gjenkjennes blant de *chaupadi*-utøvende kvinnene i Nepal. Selv om to tredjedeler av kvinnene svarte gjennom spørreundersøkelsene at de opplever menstruasjonsisolasjonen som skremmende og ensom,²⁷ oppgir samtidig deltakerne i alle gruppediskusjonene at de ønsker at menstruasjonstradisjonen skal fortsette å utøves da religionen og kulturen deres foreskriver dette.²⁸ Sky hevder videre at tradisjoner, restriksjoner og påbud har sitt opphav i tekster og beretninger som i høy grad har blitt nedtegnet av menn tilhørende de høyeste brahmankastene, og at det er deres forestillingsverden om seg selv og kvinner som har blitt ført videre.²⁹ Dette er et eksempel på "homo religiousus"; det religiøse mennesket og dets beretning kommer fra mannens perspektiv og trosopplevelsen er kjønnsbetinget.³⁰ Denne forestillingsverden inkluderer i følge FN-rapporten en overbevisning om at kvinner kan forarge en gudommelighet og utsettes for fatale konsekvenser om hun ikke etterlever *chaupadi*:

Some in the Far West still believe that a God or Goddess may be angered if the practice is violated, which could result in a shorter life, the death of a livestock or destruction of crops. It is believed by some that if a woman touches fruit, they will fall before they are ripe. If she fetches water, the well will dry up.³¹

²⁶ Sky, 2009, s. 167-168.

²⁷ Action Works Nepal 2012, s. 6.

²⁸ Action Works Nepal, 2012, s. 5.

²⁹ Sky, 2009, s. 169.

³⁰ Sky, 2009, s. 23.

³¹ United Nations, 2011, s 2.

Religiøs ambivalens og kvinnelig solidaritet

Dunnavant og Roberts hevder at restriksjonene rundt kvinnes menstruasjon kan sees som en tilflukt og en mulighet for kvinnene til å ”omfavne” sin identitet som ”uren” og oppnå en form for kontroll gjennom dette, i termer av kvinnelig solidaritet og samhold.³² De hevder at hinduistiske kvinner kan finne en form for ”pause” og stillhet i den pålagte isolasjonen under hennes menstruasjon.³³ Men i følge *chaupadi*-tradisjonen må du arbeide, og som en følge av å ikke kunne delta i arbeidet i husholdet da kvinnen ansees uren og kan ikke komme i kontakt med mennesker eller dyr, er arbeidet som utføres ofte fysisk hardere.³⁴ Skamfølelsen rundt menstruasjonen medfører direkte hygieniske konsekvenser ved at kvinnene, som ofte ikke har tilgang eller råd til menstruasjonsartikler, heller bruker et stykke tøy som menstruasjonsbeskyttelse. De kan ikke vaske dem under bruk da familien kan se dem, derfor blir de vasket ”i skjul” om natten, og plassert på et mørkt sted som gjør det vanskelig å tørke tøystykket mellom bruk.³⁵ Dette i kombinasjon med forbud mot å komme i kontakt med vann, gjør dem utsatte for urinveisinfeksjon, betennelser og dehydrering.³⁶

Dunnavant og Roberts tese viser også at menstruerende kvinner i religiøse sammenhenger finner en form for tilhørighet og fellesskap i det å dele ekskluderingen menstruasjonen medfører; en form for solidaritet og samhold gjennom isoleringen fra mannen.³⁷ Men ifølge rapportene jeg har undersøkt dreier seg om en total isolasjon så lenge kvinnen har sin menstruasjon, der bostedet deres ofte er i fjøset med dyrene (*chhaupadi goth*), eller i en separat

³² Dunnavant & Roberts, 2013, s. 121-131.

³³ Dunnavant & Roberts 2013, s. 123.

³⁴ United Nations, 2011, s. 2.

³⁵ Action Works, 2012, s. 9.

³⁶ Ranabhat, C. et al., ”Chhaupadi Culture and Reproductive Health of Women in Nepal”, *Asia-Pacific Journal of Public Health*, vol. 27, no. 7, 2015, s. 785-795.

³⁷ Dunnavant & Roberts, 2013, s. 127.

boenhet som en liten hytte i leire eller tre (*chbuikulo*).³⁸ Kvinnene som er intervjuet her uttrykker følelser av skam og nedverdighet i relasjon til sin menstruasjon:

As reported, they consider themselves impure and inferior in comparison to boys when the menstrual cycle starts. About two third of the girls reported that they feel loneliness and are scared during their menstrual period as they have to live and sleep alone inside the cowshed or a dark room inside the house. Respondents also said that they feel scared because of chances of snake bite and chances of violence and rape.³⁹

Verdighet og underkastelse

Chaupadi utøves (i 2011) av ca. 95% av kvinnene som er bosatt i Accham, i et av de menstruasjonstradisjonsetterlevende distriktene i Vest-Nepal som primærmaterialet mitt behandler.⁴⁰ I lys av menneskerettslige krenkelser utsettes disse kvinnene for flere former og grader av diskriminering og stigmatisering gjennom å plasseres i *chaupadi*-isolasjon, både i forbindelse med deres menstruasjon og i forbindelse med fødsel. Ifølge FN-rapporten føder 89% av kvinnene i Nepal hjemme, og da blod også i forbindelse med fødsel ansees urent i følge *chaupadi*-tradisjonen, foregår fødselen ofte i *chaupadi*-hyttene.⁴¹ *Chaupadi*-utøendet krenker basale menneskelige rettigheter som blant annet bevegelsesfrihet,⁴² tilstrekkelig bostandard, tilgang til mat og drikke,⁴³ og retten til skolegang.⁴⁴ Videre strider menstruasjonstradisjonen mot prinsippet i artikkel 18 som handler om

³⁸ Action Works Nepal, 2012, s. 6.

³⁹ Action Works Nepal, 2012, s. 6.

⁴⁰ United Nations, 2011, s. 1.

⁴¹ United Nations, 2011, s. 2.

⁴² UDHR, 1948, article 13.

⁴³ UDHR, 1948, article 25 (1).

⁴⁴ UDHR, 1948, article 26.

ytrings- og religionsfrihet og retten til å forandre ens religiøse ståsted og praksis, både i det private og i det offentlige rom.⁴⁵ Nepal har underskrevet og tar del av CEDAW⁴⁶, hvor menstruasjonstradisjonens restriksjoner overfor kvinnene i form av kulturelle og religiøse tradisjoner går i mot disse bestemmelsene som skal identifisere og forebygge alle former for diskriminering kvinnene utsettes for.⁴⁷

Resultater fra denne undersøkelsen viser en gjennomgående form for ekskludering av den menstruerende kvinnen i de *chaupadi*-utøvende områdene i Nepal, fra samfunn, familie, hjem og integritetsnivå til den sakrale sfæren og deres religiøse relasjon. Gjennom kvinnenes egne beretninger i relasjon til *chaupadi*-tradisjonen anser jeg at det snarere dreier seg om en form for patriarkalsk underkastelse som Skys tese fremhever enn å være en integritetsstyrkende opplevelse som Dunnivant og Roberts tese hevder gjennom sin forskning.

Ved å applisere deres tese på *chaupadi*-tradisjonen oppstår det en problematikk rundt kvinnenes frivillighet vedrørende menstruasjons-isolasjonen som forskerne ikke tar høyde for, der de hevder at selv om visse kvinner opplever restriksjonene som ”tyngende”, fungerer isolasjonen som et sted for hvile, privatliv og stillhet.⁴⁸ I følge mine egne undersøkelser strider dette med en svært nedverdiggende og farlig form for ekskludering og isolasjon. Gjennom feltrapportenes innhold uttrykker beretningene fra menneskene i *chaupadi*-samfunnene en religiøs og kulturell lydighet og nærmest ærefrykt overfor menstruasjonstradisjonens etterlevende, som en forankret utøvelse gjennom generasjoner. Den normative og innarbeidede oppfattelsen om at kvinner er urene og urørlige under menstruasjonen plasserer henne i en ekskluderende, diskriminerende og frihetsberøvende posisjon. Strukturen og

⁴⁵ UDHR, 1948, article 18.

⁴⁶ UN General Assembly, Convention on the Elimination of All Forms of Discrimination Against Women, 18 December 1979, United Nations Treaty Series, vol. 1249, s. 13.

⁴⁷ Action Works Nepal, 2012, s. 13.

⁴⁸ Dunnivant & Roberts, 2013, s. 123.

sammenhengen *chaupadi*-tradisjonen operer i opprettholdes av både mennene og kvinnenenes troslydighet og overbeviselse om gudommelige straffer og konsekvenser ved å ikke følge tradisjonens leveregler, og det kreves omstendelig holdnings- opplysnings- og informasjonsarbeid i tilnærmingen av samtalen rundt, og eventuelt en form for eliminering av, en slik tradisjon.

Referanseliste

- Bengtsson, Mariette, "How to Plan and Perform a Qualitative Study Using Content Analysis", *NursingPlus Open*, vol. 2, 2016, s. 8-14.
- Buckley, Thomas & Gottlieb, Alma (red.), *Blood Magic: The Anthropology of Menstruation*, University of California Press, Berkeley, 1988.
- Doniger, Wendy, *Sexual Metaphors and Animal Symbols in Indian Mythology*, 1. Indian ed., Motilal Banarsidass, Delhi, 1981.
- Dunnivant, Nicki & Roberts, Tomi-Ann, "Restriction and Renewal, Pollution and Power, Constraint and Community: The Paradoxes of Religious Women's Experiences of Menstruation", *Sex Roles*, vol. 68 no. 1/2, 2013, s. 121-131.
- "Field Bulletin, Chaupadi In The Far-West", United Nations, Resident and Humanitarian Coordinator's Office, Nepal, no. 01, 2011, s. 1-5.
- Jacobsen, Knut A., *Hinduismen: historia, tradition, mångfald*, Natur & Kultur, Stockholm, 2004.
- Kaundal, Manju & Thakur, Bhopes, "A Dialogue on Menstrual Taboo", *Indian Journal of Community Health*, vol. 26, no. 2, 2014, s. 192-195.
- Malinar, Angelika et al., "Purity and Impurity", *Brill's Encyclopedia of Hinduism*, Koninklijke Brill NV, Leiden, 2012.
- Ranabhat, C. et al., "Chhaupadi Culture and Reproductive Health of Women in Nepal", *Asia-Pacific Journal of Public Health*, vol. 27, no. 7, 2015, s. 785-795.
- "Research Report on "Miteri Gau-Let's Live Together Campaign" to Initiate Chhaupadi Free Community in Jumla and Kalikot Districts of Karnali, Nepal", Action Works Nepal, 2012, s. 1-22.
- Sharma, Arvind (red.), *Women in World Religions*, State Univ. of New York Press, Albany, 1987.
- Sky, Jeanette, *Genus och religion*, Natur & Kultur, Stockholm, 2009.
- UN General Assembly, Convention on the Elimination of All Forms of Discrimination Against Women, 18 December 1979, United Nations Treaty Series, vol. 1249, s. 13.
- UN General Assembly, Universal Declaration of Human Rights, 10 December 1948, 217 A (III), <http://www.un.org/en/universal-declaration-human-rights/>, hentet 10.05.2017.